

1921 оной
декабрийн
21-нээ гарана

БҮРЯД УНДЭН

Бүгдэд аридай газетэ

Хабарай тарилга—95

Мүнөөдэрэй
шуха-а
асуудам

БАЙГААЛИЙНГАА БАЯЛИГУУДТА ГАМТАЙГААР...

Хүлээл үедэ үргэн Буряад ороной-
най зон оршон тойронхи байгалийн
аршалха, байлигуудынь ашаг үртэй-
гээр хэрэглэхэ болон дэлхэйн ээндэмэ-
и Байгал далайга ариун соёр байл-
аа асуудалдаа хангалуу эхэр табиг-
долоо, табигдасгы байгаа. Энэнь бай-
галтай ха.

Иймэ байн, найхан хэрэглүүдэ хэжэ,
үртэжэ, эмхидхэжэ байхынай хажуу-
аар байгалийнгаа өнхн тэдсэ, хо-
жор хандагд хуагдэрилгашдэ, зонше
айралдаанаар. Эндэ хэдэн баримта дур-
гатай ха.

Нон түрүүлэн, хүбшэ тайгада ургадаг
модондоо ямараар ханданабиди?
Энэтайншэ мэдээр манай респу-
блика барилгын мэдөөр байн, Иланга
аршаг, шэнэнь, хуан модоор барил-
гууд гансаашэ манай республика соо
шэ, мүн Эхэ оронойнай хотонууд
аршин бодоно гэшэ!

Ороной арад зоной ажабайдалай муу-
дана, хандарха эхилхэн эдэ жэлүүдэ
республика дотор барилгын модо ба-
рхэхэ хүдэлмэри була болоо. Жэшээнь,
1994 ондо 6 миллион кубометр модон
бархэхэжэ, бусад область хизаар
уудта худалдаха гү, али шуухала хэ-
мэтэй тухээрлэгнүүдэр халгэхэ хэмэ-
нэ ябуулгада хэрэгтэй модон багаар
бархэхэжэ байн.

Түсбөөр хараалагдахан барилгын мо-
д эхэр бархэхэжэ абаал, худалдаа
амнай, хэды эхэ мүнхэн, зөөри зоо-
и республиканын асаралдаха, нөөс-
гдэхэ байгаа гэшэ? Энэ байлгата
шынэ ханаагаа табиангүй, ухаан бо-
лоо гүлгэнэгүй ой даа.

Республиканы оройной талмай 70
процентынэ шэнэнь, нархан, хуша, ху-
н ээлэнэ. Энэнай хада уулаха харь-
ман урладаг гол, горхонуудай хатаха-
тайн тула нилээд эхэ туна, нэмэри бо-
жог үгэнэ бшүү. Түсбөөр энэ байлгата
эр зэргэ гамтайгаар хандаабыди?

Дулаан сагай гарахатай хамта зон
шээрэ хүбшэ тайга руу очоно, урга-
н байхан модонүүдэ хайра, гамгүй-
гээр хуухала, отолхооо эхилээд элдэ
шэ гаргаха ха юм. Тинхэдэ тайгай
муд хэды эхэ хонидол, гарза хэнэ гэ-
шэ ханага?

Гансахан үнгөрхөн жэлдэ хүбшэ тай-
галтай 580 түмэр дүржэжэ. 4281
нгарай модон гэсэн асуудла орзо нон.
Мангаа Улаан-Удэ хотын зон, залуу-
уул, хүбшэд ойдэ гарабал дүра зор-
оо ашгалжа, түймэр табиган ушар-
гуд үзэгдэжэ болонхой. Байгаша оной
шынэ, байн харауудатай бшэ тайгын
зон хэды хэжэн, нутагуудта тайгай
муд хэды оройн байн юм.

Энэнь гэдэ, зүбшөөлгүйгөөр, ху-
нгар хэды оройн ан, гүрөөн хюагд-
шэ даа? Хүбшэ мэдэнэй хоодог бу-
н ээр, майра, арга олзоборилхо зо-
лгоор эднэр хабар, зунай хараууды,
намартаашы хүбшэдэ гаржа, тэдэ-
шэ олооршэ хюагдэжэ болоо.

Мүнөө республиканы ашынэ нутаг-
аа баагай, болон гахай, гүрөөн, ху-
нгар болон бусад ан, арыланг үсөө-
нэ захаланхай. Энэнь гэдэ, тохиолол
хэмэ, хуули сэлхшэ, байгали хам-
гаалга, эдэбхитэ олоншэ тэмсэ-
лэ хэмжээнүүдэ хараалха, бөлүүлхэ
гэшэ.

Сэбэр унагай эхэ, багашы гол, гор-
хонуд тунгалаг найхан унагай Байгал
айдай улан ородог гэжэ мэдэнбиди.
Энэнь эдэ гол горхонуд далайда шүд-
нэ оротороо хэды эхэр бузарлагдана,
мудай болгогдоно гэшэ? Эдэ бөлг-
дэ тухай тоолохо болоо наа, олон ба-
ганууды дурдахаар юм.

Республиканы ашынэ аймагууды аба-
н хагаа хаамгай, гол, сөөрмүүдэр
нэ. Эндэнь хэдэн түрэлэй загана
шынэ, зоной нилээдгүй эхэ байн. Бо-
жогдэ гамтайгаар, үсөөрүүлэнгүй үд-
хэн ороно хайра гамгүйгөөр хюа-
гдэ гол, горхонуудаа, нугар сөөрмүүдэд

муухай болгоно. Мүнөө үсөөржэ эхлэ-
хэн хэдэн түрэлэй загана Улаан-Удэ
дотроо оруулагдана.

Мүнхэн сангай үгтэхэ талаар хүндэ
болонхон ушаргаа, агропромышлен-
ны комплексын предпринятиуд байгали
хамгаалха тухээрлэгнүүдэ барьжа,
саг соонь ашгаллада оруулаха бо-
лоо. Тинхэдэ республиканы колхоз, со-
вохозуд, тарашадай аханхууд мүнхэ-
гүйнэ болжог, газарай нургалтай тэм-
сэхээ болжог, уна глануудаа бузарлахан
зандаа. Тинхэ Удэ, Баргана, Ангара,
Сүхэ, Хелто голууд, Сэлэнгэ мүнхэн
болон бусадэй эхэ насанууд ханаган-
да хүрмээрэ заагдаха, сэбэрлэгнэ-
гүи.

Республиканы Правительствэ, Ава-
дай Хурал «Уна тухай», «Ой тухай»,
«Анхуури ба агнуурин ажаы тухай»,
«Зарин ажагыды хамгаалха тухай»
хэдэн хуулинууды баталан ажа-
жа, байгалийнгаа эхэ байлгата га-
мтайгаар хандаха байн тухайнай Сп-
днэртэ үшөө дахин хангуулан байна.

Тинхэдэ «Оройн тойронхи байгали
хамгаалха тухай» Россия Федерацийн
баталан абахан Хуулин ёһоор, байга-
лиингаа байлигууды ашатайгаар хэ-
рэглэхэ асуудалда гол анхараала хан-
дуулха болонобиди.

Манай республиканы бүхэ нутаг нуга-
нуудта байгали хамгаалха, тэрэнэйгэ
байлигууды аршалха байха гүрэн-
нэй эхэн эмхидхүүд, бүлгэм, комитетүүд,
хүлбэрлэхэ энгэдагй зургаанууд баг-
туугдэ.

Байгали бузарладаг томо предприня-
тинууд республиканы экологин жасада
түбэрин мүнхэ зөөри гурбан жэлэй
туршада уялгата ёһоор оруулжа эхи-
лэнхэй. Үнгэрэгшэ жэлэй туршада рес-
публиканы гол, горхонууды, агаар, га-
зар бузарлуудан 974 предпринягй яла-
да орожо, хэдэн миллиард тухайр мүй-
гэ түлэхэ баатай болонхой байгаа.

Нигэжэ яла түлэхэ болохоод, эдэ-
нэр байгали хамгаалха тухээрлэгнүү-
ды байгаа эхилээ. Энэнь ялаа бай-
галай. Жэшээнь, Ленинэй орденот
ЛБРС, аналхонно завог. Сэлэнгын
нутаг-экокартонно комбинат, надин
сэмбэн мануфактурин коллективүүд тин-
мэ тухээрлэгнүүдэ барьжа, ашгалла-
даа онуудаа. Эдэ бүгдэ халаа оройн
тойронхи байгалинда эхэн ёһоор хан-
дажа, байлигынь ашатайгаар хэрэг-
лэхэ гэжэн эрилтэдэ таарна гэшэ.

Б. ГУЛГОНОВ,
Буряад Республиканы
Байгали хамгаалха
гүрэнэй номхотдэй,
түрүүлэгшэ.

ЭРТЫНГЭЭ УРГАМАЛНУУДЫЕ ДҮҮРГЭБЭ

Байгаша оной хабар Бар-
гана нутагтаин хүйтөө
харагдаа, майн эхилнээ мүн-
нөөшэ болотор найхан шүү-
гатай, хүйтэн синадгэр үдэр-
нүүд тогтодог. Иймэ бай-
далда аймагай зарим ажа-
хандуу хабарайнгаа тарил-
гы хойшон татан эхилбэ-
шэ, бараг найн бэлдэхэ-
тэй байжа, энэ хароусал-
гатай кампанияа эдэ үдэр-
нүүдэ дүүргэбэ.

Жэшээхэдэ, Хилганы
колхоз тарилгаа майн найн-
дэрнүүдэй түлээр эхилээд,
мүнөө хамгаалха үрид тарил-
гаа дүүргэбэ. Энэ ажахыда
тарилгын 10 агрегат худал-
гэжэ, орлоол арбаал
хонг соо 2472 гектара
орооһото ургамалнууды
тарилга. Тэрэнэй 2122 гек-
тара шэнисэ, 350 гектара
обсөө тарилгаа. Нигэжэ ха-
барай эртын тарьяан найн
эмхидхэхэй ашаар саг бол-
зортоо тарилгаа гэшэ. Эр-
тын орооһото ургамалнууд
иматгал пээр дээрэ тарил-
дажа, үндэр ургасын үндэ,
нэн табигдаа гэжэ найда-
хаар. Хилганы тарьяашад
жэл бүри тарилгаа, ху-
риалгаа арбаад үлэрэй түв-
шад найн эмхидхэхэдгээр
үнгэрэгдэ болонхой. Үшөө
сагай таатай шэлээ гэдэ
тэжээл болгогдохоор 300
гектара пале тарилгаа бай-
на, багашы наань, 4—5
гектар талмайда харталба
тарилгаа хараалагдаа.

Хилганы колхоздоо хаба-
рай хүдэлмэринэй зэргүү-
лэн, үшөө тарьяан болон
саяагай талмайнууды
хонг соо талаар горхойгох
ажал хэлбэ. Колхозой дүр-
шлэй механизатор Абдга
Бүсөөнч Гарамсарай Абдга
бэри доно Г. Л. Сангалт,
М. М. Ж. Бадеев, Н. Даг-
мэ, Л. Занаев, эгшэд ала-
эртэ хабарнаа хургаар ба-
рхэхэжэ, 5 модоной зайла
нохсон байрхан байна. Энэ
барганад гшүүд анхын
үбэлэй замхануудай орш-
лэ хойн Алашаа байра ху-
ротор нугаг горхонхүд дээ-
дэ 5 хуурга болохоог.

Богонёр хэлэхэдэ, энэ
хэбэста ажахыда 140 мил-
лион тухайртай барилгын
хүдэлмэри хэлдэн ба үшөө
Барганад голэй эвөөр дам-
банууды заабааргада
130 миллион тухайртай
ажал лүүулан байна. Кол-
хозой 230 гектар сабылан
дээрэ байа культултехн-
ческэ хүдэлмэри ябуулга-
да. 10 мянган тоно наг
сэлэхэ зөөгдө. Нигэжэ кол-
хозой гшүүдэй ундаа ма-
да тэжээл эхэрэ нөөсөт,
хэ абха хэрэгтэ бэлдэхэ,
лай хүдэлмэри эрэлхэнэй
ябуулжа байгалинь эхэл
найшамаар.

Бодоной тарьяашад нэгэ-
дэ ба Барганад совхоз
хабарайнгаа тарилгы эдэ
нүүдтэ дүүргэбэ. Энэ жэлдэ
Бодоно 1000 гектара ороо-
һото ургамалнууд тарилгаа.
Тэрэ тоодо 650 гектара
шэнисэ, 350 гектара обсөө-
тарилгана байна. Бодоной
тарьяаша бүхыдөө 400 гек-
тара наар хахалагдаху. Эдэ
үдэрнүүдэ үшөө 600 гек-
тара наар хахалагдаху юм.
Хуулинь жэлнүүдэ бодо-
нойд таримал ногооной
тэжээл бэлдэхэдэ онсо
анхараала табидаг болон-
хой. Тэднэр мүнөө жэлдэ
агаар 954 гектара пале ур-
гуулаар түсблэнэ. Энэ
талмайда хүсэд хүрэхөө
үрнэ хүрэнгэ бэлдэхэдэ,
нэн гэжэ Бодоной тарьяаша-
дай нигэлэй түрүүлэгшэ
В. Д. Мамыгин найхан на-
тай үлэхэхэдэа хооронэ нон.
Энэнь хажуугаар сабылан
үлэхэхэдэа байна. Хабарай
санаанай хангажа, хадын гор-
хондой харьлха үсэр 300
гектара сабылан үлэхэг-
даа.

Тинхэдэ Үүрэгдэ тарья-
шад эхэл эмхидхэгээр 1100
гектара эртын тарилга ха-
жэ дүүргэбэ. Шинганы сов-
хоз хамта дээрэ 1020 гек-
тара орооһото ургамал-
нууды тариха түсблэнэ юм.
Мүнөө эдэ 850 гектара
шэнисэ, 100 гектара
обсөө, 20 гектара яарса
тарилгаа байна.

Байгалий тарьяашад та-
рилгаа майн 7-до, улаанай
хид майн 15-да эхилээд,
мүнөө тарилгаа түгээ
ябуулжа байна. Байгалий
хид Илалтын найндэргэ бу-
расаа дээрэ тэмдэглэгдэн
тэжэ хамсаа байгаа нон.
Байгалоодо 1100 гектара,
Улаан 600 гектара шэ-
нисэ тарилгаа. Тэднэр мүн-
нөө обсөө тарилга.

Байгалий тарьяашад тү-
лшэ-тогтоолонгын мате-
риалууд дурдагдажа, эхэл
зононо. Тэрэнэй автом-
шанууд сэхэ поли дээрэ
асарха баатай болон. Ме-
хантаторнуудай хэлхөнэй
хонг ионини 1 болотор та-
рилга элдэ дүүрхэ байна.

Бүхэ дээрнэ хараад үзэ-
хэдэ, хүсэрхэн байдалда тар-
илга хэгдэнэ. Урнэ хүрэн-
гын дугамаг байн, мүн-
хэ зөөрөө хомоолодог гэ-
жэ мэтэ ушарнууд мэдэгдэ-
бээ. Хамаг юмжөө
зэвээршэ абахан ажа-
хууд бин. Харгыда
гараша бусахала хүлээгдэ,
тарилга хэжэ ургаснаа хү-
лээгдэ ха юм. Эрхэ на-
марта үндэр ургасын аб-
тахал байгалинь найдаа.
Д.Н. ХОВРАКОВ,
манай корр.

Россин Федерацийн буддын шажантанай Түбэй захиргаанай түрүүлэгшэ хамба-лама Дамба Аюшеевтэ

Эрхим хүндэтэ хамба-лама!
Буряад Республиканы Арадай Хура-
лай, мүн өөрингөө зүгөө Танинэ Рос-
син буддын шажантанай Түбэй захир-
гаанай толгойлогшын эгээн дээдэ ту-
шаалда дэбжүүлэгдэнэтайн даша-
рамдуулан үнэн зүрхэнөө халуунаар
амаршалха хүндэтэ хүртөөб.

Хэды хүндэ хүсэр сагай хүржэ
ерээд байгааашэ наа, Россия зүүн зүг-
тэ оршохон Буряад Республикада элин-
сэг хулисагуудайнгаа мургэл болохо
буддын шажанда онсо анхаржа, тэрэ-
нине хаа, хаанагүй үргэнээр дэлгэ-
рүүлжэ байхандаа омогорхойтобди.
Улаан-Удэд буддын шажанай бүхэл
комплекс, санид-хамба Агаан Дорж-
вай дурасхаай хүндэтэдэ республика
доторнай субаганууд, Буряадай түхү-
дэ анха түрүүлшынхнээ Балдан-Брай-
сү.

най хүмэ бодохоодоно, баригдажа байн-
хай. Эндэхэ-түбэд медициншын түбүүд
болон буддын шажанай хургуулинууд
нээгдээ.

Энэ үндэр дээдэ тушаалда хүдэлжэ
байхадаа, ганса манай Буряад Респу-
бликада бшэ, мүн Россия бусад респу-
бликада буддын шажанай хургуулгэдэ элэ-
хитэйгээр хабаалжа, горитой хубилгаа
оруулжа байхандаа эгилэнбиди. Буд-
дын шажантанай Түбэй захиргаанай
анал хэрэгшэ улам үргэдхэхэ бал-
жуулжа, нэрэ хүндынэ дээшлүүлжэ,
бусад шажануудай санаартантай хол-
боо барисаа бэхжүүлжэ байхыетнай
хүсэнбэ.

М. И. СЕМЕНОВ,
Буряад Республиканы Арадай
Хуралай Түрүүлэгшэ.

ХАМБА-ЛАМА ПРЕЗИДЕНТТЭЙ УУЛЗАБА

Гарагай гурбонда, майн
30-да Буряад Республиканы
Президент Л. В. Потанов
Россин буддын шажантанай
Түбэй захиргаанай түрүү-
лэгшэ хамба-лама Дамба
Аюшеевтэй тэрэгтэй тул-
таар уулзаба.

Хоорондоонй үдэдэ Л. В.
Потанов шажан мургэлэй
ажал ябуулгашы Россия
Федерацийн буддын шажан-
танай Түбэй захиргаанай
түрүүлэгшээр хургадан
тайн дашарамдуулан, амар-
шалаад, шажан мургэлэй
гшын ухамсэ дэлбэлэн хураул-
гагшын Ноог хураалыс үр-

ха найн найхан хэрэгтэн
амжалта хүсээб.

Хамба-лама Дамба Аю-
шеев республиканы толгой-
логшодо амаршаланайн тү-
лөө халун сайрыс хүрөөд,
саагадаа дэдэн засаг зур-
гаануудай буддын шажантай
най, мүн ондоошэ шэлэл-
нүүдэй санаартантай холбоо
баргатайгаар алааа ябуул-
жа байхандаа эгилжэ бай-
наа мэдүүлэ. Буряад Рес-
публикада буддын шажанай
гшын дугагдууд, сүбара-
шалаад, шажан мургэлэй
нууд болохоодоно, Бурхан
гшн ухамсэ дэлбэлэн хураул-
гагшын Ноог хураалыс үр-

гэнөөр дэлгэрүүлнэ гэжэ
хамба-лама хэлээ.

Улаан хамба-лама Дамба
Аюшеев Буряад Республи-
каны Президент Л. В. Пота-
новын Россия буддын ша-
жантанай Түбэй захиргаанай
түрүүлэгшын тушаалда орол-
гон ёһолоодо урга.

Л. В. Потанов болон хам-
ба-лама Дамба Аюшеев
хоорондоо бэе бээ ойгол-
солгын оршон байдалда үн-
гэрөө.

Буряад Республиканы
Президент болон
Правительствын
хэлбэлэй албан.

ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭНҮҮД

Дорохоо ургама ялаан
залуу үсгэнэй хургалтаа
са хүмүүжүүлгэ багбаша
байгалинь түсөө. Буряад
Республиканы Президент
1995 оной майн 22-ой Зар-
лигаар республикын эрдэм
хуралсагай хүлээрлэгшэ
цэгтэ «Буряад Республиканы
эрдэм хуралсагай багбаша
хүдэлмэрилгэшэ» гэжэн хүн-
дэтэ нэрэ зэргэ олгобо гэ-
бэл.

Амагас Григорий Мит-
рофановича — эрдэм ху-
ралсагай хүдэлмэрилгэшэ
мэргэжэл дээшлүүлжэ Бу-
риадай институтай мэргэжэл-
дэ хургалгын ба техникческэ
зохоболгын түбэй директор.

Гармаганова Думла Сан-
дэковича — Хэжэнгын рай-
оной Хэжэнгын 1-дхи дунда
хургуулин багша.

Гурлынова Мария Алекс-
евна — Улаан-Удэ хотын
37-дхи дунда хургуулин багша.

Далбаева Майя Алсант-
евна — Улаан-Удэ хотын
3-дхи лингвистическэ гим-
назийн директорай орлогшог.
Доржиева Галия Галиев-
на — Захаминай районий

Цахирай дунда хургуулин
багша.

Козловкина Альбина Ва-
сильевна — Тунхэнэй рай-
оной Шэнхэ тохонхой хүгү-
дэй саалыс дагша.

Лешина Валентина Дмит-
риевна — Хойто-Байгалай
районий Северобайкальск хо-
тын 3-дхи дунда хургуулин
багша.

Лю-О.Си Нелли Миха-
ловна — Улаан-Удэ хотын
техникческэ мэргэжэл олгодог
15-дхи училищин багша.

Москвитина Тамара Лам-
повна — Яруунын рай-
оной Ульдергын дунда ху-
ргуулин багша.

Назартович Мария Ива-
новна — Улаан-Удэ хотын
техникческэ мэргэжэл олгодог
1-дхи училищин директор
ай орлогшог.

Панькова Клавдия Алек-
сандровна — Бшүүрэй
районий Бага-Кудайн дун-
да хургуулин багша.

Соковикова Клара Агаф-
оновна — Улаан-Удэ хотын
8-дхи дунда хургуулин баг-
ша.

Тулесонев Самбу Буянтуе-

вичта — Хяагтын хүгүлэй
байшангай директор.

Томсенева Лидия Ин-
нокентьевна — Улаан-Удэ
хотын 37-дхи дунда хуруу-
лин багша.

Барилгын талаар багбаша-
тай байгалинь түлөө Бу-
рьяад Республиканы Прези-
дент 1995 оной майн 22-ой
Зарлигаар Ивалгын районий
«Прометей» гэжэ акционер-
нэ бүлгэстэй генерална ди-
ректор Половинка Анатолий
Давидовича «Буряад Рес-
публикын багбаша барилга-
шан» гэжэн хүндэтэ нэрэ
зэргэ олгобо.

Эд хэрэгтэлгэшэ коопе-
рацине хүргөөлгэдэ багбаша-
тай байгалинь түлөө Буряад
Республиканы Президент 1995
оной майн 22-ой Зарлигаар
Буряадай эд хэрэгтэлгэшэ
холообной «Забайкалскоп-
зверопром» гэжэ нугдэлэй
танагай начальни **Батоев**
Юрий Дмитриевича «Буряад
Республикын хангалгын ал-
банай багбаша хүдэлмэри-
лгэшэ» гэжэн хүндэтэ нэрэ
зэргэ олгобо.

Буряад оройн үндэһэ яһатанай соёлой үдэрнүүд

БАЙГАЛ ШАДАР СҮЛЭГДЭГШЭД

ҮНГЭН МАШИНАЙШУУЛ, АНХАРАГТЫ!

Мреини тэн багаар лоон хонгоор эхн үдэр ту-
дана. Тинхэдэ гүрэнэй
«Экологн-аюулигүи
ами наан» гэжэн
байгалинь ашалан
бүхэрсонин
муд юнионин 5-да дүү-
ржэ.

Иланга ашалан хам-
гын үдэрнүүдэй эгээн
зонин 5-най үдэ-
дэ үрэтэй үйлэ хэ-
дэ, эдэ хоолдоо хэрэгшэ. Тээд
хэдэ гамтайгаар, үсөөрүүлэнгүй үд-
хэн ороно хайра гамгүйгөөр хюа-
гдэ гол, горхонуудаа, нугар сөөрмүүдэд

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохн нюурта. Манай хөө-
рлөөн, Г. Дашева: «Хүйд-
хэлтэ түймэр нэргэлээ».
Агуу Илалтын 50 жэл. Б.
Дайдала: «Дайгаа даралсаа,
байдалаа нэргэлээ». Б.
Данзанова: «Дурдуулаар
байхал хэтэдэ». В. Павлюк:
А. Занграев: «Дамжуулга-
нууд үсөөн болохон». С.
Балдеев: «Амгатай даа хн-
лэмэниннь» — фото-мэдээ-
сэл.

3-дахн нюурта. Гарагай
долооной үдэр гаража бай-
даг заншалта «Толн».

4-дахн нюурта. «Байгал
шадарай нутагуудта» — ама-
ралгын үдэрэй тусхай хуу-
даан.

Буряад орондо ажагуудаг
үсөөн тоото үндэһэ яһатанай
соёлой үдэрнүүд хүлээл хам-
хон үдэрэй туршада нислэг
хото Улаан-Удэманай үн-
гэржэ байна гэжэ манай
газетэ мэдээсэ нэн.

Мүнөө үдэ республикын
най газар дээр зуугаад га-
ран үндэһэ яһатан эбтэй
эсгэйгээр ажагууна, ажал-
лана. Тээд үндэһэ яһатанай
зариманинь, тодорхойлол,
немцууд, еврейнууд, поля-
гууд, солонгосууд, эвени-
нүүд өөндөгшөө соёлой тү-
бүүдэ эмхидхэн байгуулжа,
хэдэн жэлэй туршада хү-
дэлмэриэ ябуулна.

Байгаша оной зунай түрүү-
шын үдэр поляк араддэй
«Энглэгэ» гэжэ нэрэтэй соё-
лой түбэй найндэр болобо.
Тус түбэй түрүүлэгшэ Вац-
лав Соколовский хэдэн жэл
тэй хамта хэжэн хүдэлмэ-
ри тухайгаа сугларашадай
урда тоосоо.

Манай соёлой түб ха-
даа 1993 оной хабар байгуу-
лагдана юм. Тинхэдэ Ус-
тав соомнай түрэл хэлсээ,
эһэ саншалга, католическэ
шанаанаа нэргэхэ, түүхэ бо-
лон уран зохёол шуудалха
нүүд хараалагдахан байна.
Мүн хоёр оройн эрхтэн
байха арга боломжо шуудалха
гэжэн хараа боломжо шуудалха
тааби. Эмхидхэгдэнэйгээр
түүлээр болшо оломо эрх
нэмдн. Тинхэдэманай манда

хуралсагай болон уран зо-
хёолой литература, эм до-
мууды үгэлэн, 360 мянган
тухайр мүнхэн зөөри бэлгэ-
лэн юм» — гэжэ В. В.
Соколовский хөөрөнэ.

Поляк арадтай түүхэ ямар-
шэ арайдайнай адли хүн-
тэн бшэ хүндэхон байгаа.
Түүхын хуудланууды ира-
жа хараад үзэл даа. Поля-
шэ гүрэн байд гэдэ лэ энэ-
шэ, тэршэ гүрэнэй мэдэ-
дэлдэ ородог нэн.

Дарлалта, мулжалгыс тэ-
сэжэ ядахан түрүү үзэлтэй
полгууд байнал байд гэдэ
шанта тэмсэлдэ бодоно, ай-
хабар эхэ буналганууды
хэдэ бэлэй. 1800-гаад ондо
Польша хари гүрэн-
нэй мэдэлдэ ороно, 1830—
1831 онуудта бүхэ гүрэн до-
тор буналганууд эхилхэн юм.

Тэрэ буналгаанай дарагда-
хада, Сибириин хүйтэн дайда
руу поляк хаатаранууд
сүлэгдээ. Тээд тэднэрн

НЭРГЫЛЭЭ!

1000

- ✧ Суута оёдолшод тухай
- ✧ Уран шүлэгэй долги́н дээрэ
- ✧ Аман үгын абдарһаа

Бургүүлиаа найнаар дүү-
гээд, саашаа дээдэ бургуу-
лиа оробол, шүлэг зохёо-
лоо орхингүй, үлам эдбө-
хитэйгээр бэшэжэл, гуурха-
яа хурсадхажал ябыш даа
гэжэ Надида захиха дуран
хүрэнэ.

Ц. ДОНДОГОЙ.

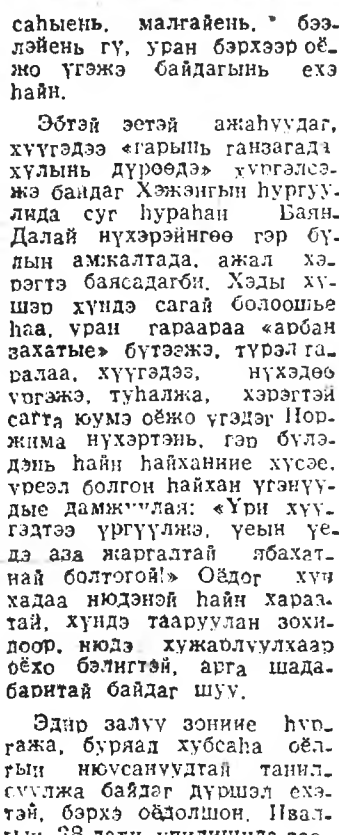
Эгэтын эрьедэ шэбшэн һуунаб,
Ээдэгэр бишыхан намайгаа
Элбэн, тэбэрин, гэнжээн үргэнэн
Энхэргүү буурал эжыгээ хайрланаб
Эхэ эсэгын ашые харюуллаб
Эликсэг худлисагай заншалда
шүтэнэб.

Тоншье удаан хэрэг
бэшэл!
Тала, нуга, голнуудаа
сахиха—
Танайшье, манайшье
уялга байхал.

Юунд хабар бүхэндэ
 Юундэ һөөргөө бусанаа?
 Дуулаан ороноор ябахад?
 Дашһье схээр халуудаа
 алтайш?
 Тиигэжэ бишыхан
 байхадаа,
 Тохорюу хараа
 хэлэдэг нэм.
 Мүнгөөрһэн наһанай
 үнгөрхэдэ.
 Мүнөө ондоогоор хэлэхэб:

Алтан хуялтай автомадаа
Арадаа үргэлэх
хубитайлбн.
Ангин дайсадые
даваржархёод,
Амгалан жаргаха
хубитайлбн.
Мүнгөн хуялтай автомадаа
Мүрэндөө үргэлэх
хубитайлбн.
Муухай дайсадые
даваржархёод,
Мүнхэдөө жаргаха
хубитайлбн.
Будын ДОРЖО
Сэлэнгүйн аймгай
Ташао нутаг.

лан. Зүб даа, Гэсрэй түг-
 хэсхэлэй наадана, коннурс-
 нуудта (Гэсэрэй шэмэг)
 бодолшо хайлаа түршхал,
 бүрхэл дэгдэ, хубсаа зо-
 химнээр бөгшд мурьсхал
 салха.
 Найхан хубсаан хүнине
 шэмэгдэгдэ ха юм, Гансаине
 нундэ хумаруудлаа бэшэ,
 мин бэдэ таару хубсаа
 охы шадабаритай эхэнэр-
 ничуа, эхэ хүнүүд, басгад
 гэрхэнхидэ хэдэ тунатай
 үнэтэй. Мүнөө тоомной
 үнэтэй болоходо, хилээнэм.
 Тэбэ байгаль үннэрхэдэ үм-
 зэлэ хубсаанай хэдтэ
 болоо гэснэт?
 Гурба, дүрбэ, таба, арбан
 хүмүүдтэй бүлэнгэрээ хэсүү
 салса, эрэг, Гэсэине уран
 гартай, охыоо эхэнүүдэй ама-
 лые, охы шадабарине сэг-
 нэнхээрэ салха.
 Улаал-Удгэс, ангазаво,
 тэдэ тосхондо хоёр дахбан
 омондон гүгдэ амаахууд, та-
 ган үннүүдтэй Баян-Далай
 Аюушвэйн Батагараовантай
 бүлэн эгэн эхэнэрэй уран
 гартай, бодолшо мэргэжл-
 гэдэ байхаарнь омогдохоош,
 Хажингүй аймагай Оро-
 дой-Алаг нотагтай гүрэнжэ
 Норикма гэжэ үндэрэ гэг-
 шэсэ бээтэй номгон зантай
 байхан сэдхэт, шарайтай
 хани хүмүүрнэ Баян-Далай
 бүлэнгэеэ, табан хүймүү-
 ниймэтэ гэр бүлэ хүймүү-
 ниймэтэ хүмүүрэн хүймүү-

Арга хариатан дайсаанда алууг, лаа. Мунуудын ханаад, саях, хэлээ үлбэгдэхи" гэжээ ахь тухайнаа Сайжидма Очирова, хана хоороо нэн.

Тээд ямар фронтдо, хаана байлаадаа гээд бүри мэт, хэлэгдээгүй даа. Түрүүшээр "Ир-иравгүй үе болоо" гээд нэн. Тээд военкоматад саахна, дансуудуудын үзүүлэх, хэмээнэй, "Баруун фронт даа, түр, дайнал гал дүлэн соо хана бараа" гээд бэшгээтэй нэн.

Сайжидма Очировна түр, гэж байхна хоолойтой, ур-унаага олон дуунуудын гоёор дуулуулж үгөө нэн. Баатар хэмээнэй морины хуур татажа, дуулуулж даа бургаад, ашаа татажа бэлгн шадбаараа дам-дуулуулдаг байхан заяатай эх-нэр даа.

Сайжидма Очировна хуур дамшарш хайхнаар татнаад бээ, ёшоотой арадай гүн соо байдаг, хүндэ үгтээн бэлгн гээшээ! Орходош халуун сайга аялааад татажа. Ур-унаага хүмэ хөөрээдлэхэн, татажа татажа, аялаа гоёхон араардэй дуунуудыа дуулжа үгөө нэн. Мунуо сэлж хоёр, ур-уурбан дуушэй дамжуулаад.

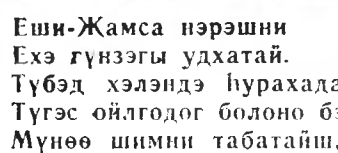
Хадаараа манангийн
уатажал байн
Хаалтайхан Аргатам
байбал г
Хараанай тазарта
хүлээгээд байн
Хайрата эхэмни байбал
г

Хойто гүнхэмнэл аршаантай
Хадны үндэрлөө харьялда
Ханилмаар гансал амаргтай хү
Харал зүрхэндэм гансахан юм

Хянилмаар нүхэрлн
Хянилмаар нүхэрлн
Холохон байна да
Харалсаад үнгэрхын
аргагүй байна да
С. СОДНОМОВА,
Аргатын дунда
хургуулийн багша.

цочоо үз хэлнэ хууа.
 Таагай, таагай, энэ
 талик руу ороод үзэлшн,
 багшаагүй? — гэж аниш
 суучагдай.
 — Үгүй ааб даа. Тэмн
 күннөө болгоо бишхэн
 хамгийнхн багтахгүйл, —
 гэж таагайн харуусаа.
 Нонохуа Түмэн:
 — Үгү теэд эжымнай
 кайшан гэжэ телик соо баг-
 дааа нууна гэснээ? — гэжэн
 катухуан асуудал таагайдаа
 багидархиа,
 — Телевизор соо хэнхнэ
 ородоггүй, харин хүнүй хүү-
 гэр гэрээрхи антеннээр
 дамжин, телик соо орою

Урдан зүтэ сагта нэгэ ай т
ий ээсн агнуулан байһан т
аа олон хонгоор ойдо хэр- б
агшаагаа гараба ха
Энэ үедэ нэгэ эрэ тээ
нхй хамганда харгылдаг
тошолобо, Түнгээрэ байта
он хонор үнгэржэ, гэрий
н агнууриһаа бусаба ха
а.
Тээ боро хараан болоод
дэ үедэ мүнөөхи ердэж
мүнгэн гасаа бий болобо
бэрэй ха. Тэрэниие тү-
йһалһан хамтан үхибүүтээ
ха.

Дээшэнэ хаяһан шулуун
тархи дээрэ буха,
Ехынэ дэлхэ—түүдэг үб-
шэн багынэ эдлхэ—гүниг
үбшэн,
Мундуу мэдэхгүй хүндэ
ёро халдахагүй.
Залхуу хүн забатгаа
хүрэхгүй
Зооноо зобоо — золоо
олохо, ябаа, ябаа—жарга,
лаа олохо, Зөөнбэ гэжэ
түлхэгэ бу бара, үхэнбэ
гэжэ зөөрбэ бу бара
Зуун түхүүртэй байн-
хаа, зургаан нүхэртэй
бай.
Зуун улаан үхэрһөө
зургаан нүхэр дээрэ,
Гамын үгэдэ бумба
галдхарба,
Мааран, мааран— мал
болохо, бархиран, бархн-
хан хүн болохо,
Мал хараха—ама тоһо-
дохо,
Могойн эрээн газаагаа,
хүний эрээн досоого,
Могоо хутага зывааша,
мундуу хун маажаша,
Мундуу хун моринодо
ноён, хундиг хун лам-
гандла ноён,
Мун ном, мун хонь хонь

Ц.Е. ЦЫРЕНОВ.

